

درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار

جمله های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

۱. نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود. **صحیح**
۲. دولت انگلستان با تحمیل معاهدات مجمل و مفصل به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد. **غلط**
۳. آقا محمدخان به منظور برقراری نظم به قفقاز لشکرکشی کرد و در همین زمان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید. **صحیح**
۴. محاکم عرف را قضات و مامورانی اداره می کردند که از مقام های حکومتی فرمان می بردند و حقوق می گرفتند. **صحیح**
۵. انگلیسی ها با قرارداد گلد اسمیت، مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمه خاک هندوستان کردند. **صحیح**

کدام یک از گزینه های سمت راست با شماره های سمت چپ در ارتباط است.

۱. مواجهه با تهاجم نظامی روسیه	فتحعلی شاه
۲. بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی	آقا محمدخان
۳. از صدراعظم های نوگرای دوره قاجار	میرزا حسین خان سپهسالار
۴. تسخیر سرزمین های شرق دریای خزر توسط روس ها	ناصرالدین شاه (آخال)
۵. قاتل ناصرالدین شاه قاجار	میرزا رضا کرمانی
۶. پادشاه قاجار که در زمان حکومتش جنگ های ایران و روسیه روی داد.	فتحعلی شاه

جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.

۱. در نتیجه قراردادهای گلستان و ترکمانچای مرز دو کشور قرار گرفت. **رود ارس**
۲. یکی از علل شروع دور دوم جنگ های ایران و روس، مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه بود. عهدنامه **گلستان**
۳. انگلستان با تحمیل معاهده به حکومت قاجار افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد. **پاریس**.
۴. محاکم در زمان قاجار دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی وارث را حل و فصل می کردند. **شرع**.
۵. نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و بود. **استبدادی**
۶. بعد از مقام شاه در ایران، مقام قرار داشت و بر پایه اختیاراتی که شاه به او داده بود، می توانست در تمام امور کشور اظهار نظر کند. **وزیراعظم**.

گزینه های مناسب را انتخاب کنید.

۱. در کدام معاهده ایران متعهد گردید که به اتباع روسیه حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) بدهد؟
الف) گلستان **ب) ترکمانچای** ج) آخال د) پاریس
۲. کدام گزینه از مفاد عهدنامه ترکمانچای نمی باشد؟
الف) جدایی مناطق وسیعی از سرزمین های غرب دریای خزر **ب) ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم شد.**
ج) ایران پنج میلیون گرامت به دولت روسیه بپردازد. د) ایران به اتباع روسیه حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) بدهد.
۳. انگلیس با تحمیل کدام عهدنامه افغانستان را از ایران جدا کرد؟
الف) مجمل ب) مفصل **ج) پاریس** د) گلداسمیت
۴. پرسابقه ترین و گسترده ترین وزارتخانه اوایل عصر قاجار کدام وزارتخانه بود؟
الف) مالیه ب) جنگ ج) عدلیه د) امور خارجه

به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۱. عهدنامه فین کشتاین در دوره فتحعلی شاه بین ایران و کدام کشور منعقد شد؟ **فرانسه**.
۲. پرسابقه ترین و گسترده ترین وزارتخانه دوره قاجار کدام وزارتخانه بود؟ **وزارت مالیه**.
۳. هدف آقامحمدخان قاجار از لشکرکشی به منطقه قفقاز چه بود؟ **به منظور برقرار کردن نظم و امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد.**

تعریف اصطلاحات و مفاهیم تاریخی.

محاکم شرع: محاکم شرع که دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می کردند. در این محاکم، روحانیان قضاوت می کردند و هزینه های رسیدگی برعهده طرفین دعوا بود.

مقایسه پدیده های تاریخی.

۱. نظام حکومتی ایران در دوران پیش از انقلاب مشروطه را با خواسته ایرانیان از انقلاب مشروطه مقایسه کنید؟ نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه پادشاهی مطلقه و استبدادی بود و شاه در راس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود. در این شرایط مردم ایران با انقلاب مشروطه، خواهان تغییر شیوه اداره کشور شدند و در صدد برآمدند که حکومت خودکامه قاجار را به سلطنتی مشروطه در چار چوب قانون اساسی و تحت نظارت نمایندگان خود در مجلس شورای ملی در آورند.
۲. دو محاکم عرف و شرع در دوره قاجار چه تفاوت هایی با هم داشتند؟ در محاکم عرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می شد، اما در محاکم شرع دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می شد.
۳. دو عهدنامه گلستان و آخال را از نظر مناطقی که از ایران به روسیه واگذار شد با هم مقایسه کنید؟ روس ها در عهدنامه گلستان مناطقی وسیعی از سرزمین های حاصلخیز غرب دریای مازندران شامل ولایات گرجستان، داغستان، ارمنستان، نخجوان واران با شهرها و روستاهای آباد و پرجمعیت را تصرف کردند اما در قرارداد آخال آنان مناطق وسیعی از سرزمین های ایران در شرق دریای مازندران مثل خوارزم و ماوراءالنهر را تسخیر کردند.

اظهار نظر و قضاوت.

۱. به نظر شما عهدنامه ترکمانچای چه آثار و پیامدهای زیانباری به دنبال داشت؟ از دست رفتن سرزمین های ایران در شرق دریای کاسپین (خوارزم و ماوراءالنهر) و عهدنامه آخال، گسترش نفوذ اقتصادی روسیه و انعقاد قرارداد تجاری با ایران که ضمیمه عهدنامه ترکمانچای بود و اعطای حق قضاوت کنسولی یا کاپیتو لاسیون به اتباع روسی.
۲. به نظر شما چرا نیروی بریگاد قزاق در دوره قاجار کارایی چندانی نداشت؟ این ارتش بیشتر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و دفع کننده شورش ها و اعتراض های داخلی عمل می کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت.

کاربست شواهد و مدارک تاریخی.

بر روی نقشه شماره هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش های خاک ایران طبق کدام معاهده یا عهدنامه های در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟ ۱- گلستان ۲- آخال ۳- پاریس

سوالات تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی).

۱. یک مورد از دلایل شروع دوره دوم جنگ های ایران و روس در زمان قاجار را بنویسید؟ یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس ها و دیگری فریاد کمک خواهی مردم مسلمان شهرها و روستا هایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت سلطه و ستم روس ها قرار گرفته بودند.
۲. نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، شاه از چه جایگاهی برخوردار بود؟ شاه در راس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود، عزل و نصب مقام های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله اختیارات اساسی شاه به شمار می رفت.
۳. صدراعظم چه جایگاه و اختیاراتی در دوره ی قاجار داشت؟ وزیراعظم یا صدراعظم بعد از شاه قرار داشت. صدراعظم بر پایه اختیاراتی که

- شاه به او می داد، می توانست در تمام امور کشور اظهار نظر و مداخله کند، همچنین امکان این را داشت که از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد.
۴. چه عواملی در دوره قاجاریه قدرت و اختیارات استبدادی شاهان قاجار را تا حدی محدود می کرد؟ ۱- نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه ۲- قدرت سیاسی و نظامی ایلات ۳- نفوذ و دخالت قدرت های استعمارگر.
۵. نتیجه سیاسی نوگرایی که ناصرالدین شاه از آن وحشت داشت چه بود؟ کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه.
۶. محاکم شرع را تعریف کنید؟ دعاوی مدنی مانند دعاوی خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می کردند. روحانیون در این محاکم قضاوت می کردند و هزینه های رسیدگی بر عهده طرفین دعوا بود.
۷. نتایج تجاری شدن کشاورزی در عصر قاجار را بنویسید؟ ۱- موجب افزایش درآمد مالکان ۲- مشارکت روزافزون تجار ایرانی و خارجی در صدور تولیدات برخی از محصولات کشاورزی، نظیر پنبه و تریاک شد.
۸. محاکم عرف را تعریف کنید؟ رسیدگی به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات. اداره توسط قضات و مأموران فرمانبر از مقام های حکومتی و دریافت حقوق از آنان.
۹. در دوران سلطنت ناصرالدین شاه، انگلیسی ها موفق به گرفتن کدام امتیازات اقتصادی از ایران شدند؟ (دو مورد) ۱- امتیاز رویتر ۲- بانک شاهنشاهی ۳- امتیاز توتون و تنباکو (رژی یا تالبوت).
۱۰. چرا حکومت قاجار در برقراری ارتباط با کشورهایی نظیر آمریکا، اتریش و ایتالیا موفقیت چندانی به دست نیاورد؟ به سبب سنگ اندازی روس ها و انگلیسی ها و بی رغبتی این کشورها.
۱۱. دو مورد از دلایل کشمکش های ایران و عثمانی در زمان فتحعلی شاه و محمد شاه قاجار را بنویسید؟ ۱- اختلافات مرزی ۲- بدرفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات ۳- مشکلات تجاری.

موفق باشید - مهران زنگنه - دبیر تاریخ ایزده